

Razmišljanje o poučevanju in prikazovanju goriške zgodovine v današnjem času¹

NEVA MAKUC | ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa

✉ neva.makuc@zrc-sazu.si

Izvleček: Prispevek izhaja iz razmišljanja o zahtevni, a pomembni nalogi poučevanja – in tudi na splošno prikazovanja – zgodovine, zlasti na lokalni, deželni ali regijski ravni. Glede na kompleksnost zgodovine tega prostora ni presenetljivo, da strokovnjaki dajejo različne poudarke na nekatera zgodovinska dejstva. Glede pomena poučevanja zgodovine in učiteljev zgodovine velja spomniti na pomembno obletnico, in sicer na stoletnico smrti slovenskega medievista Franca Kosa (1853–1924), ki je deloval v Gorici.

Ključne besede: poučevanje zgodovine, deželna zgodovina, Goriška, zgodovinopisje, Franc Kos.

Riflessioni sull'insegnamento e sulla presentazione della storia goriziana all'giorno d'oggi

Riassunto: Il contributo parte da alcune riflessioni sul difficile ma importante compito di insegnare – e anche di esporre in senso lato – la storia, particolarmente a livello locale, provinciale oppure regionale. Data la complessità della storia di questo territorio non stupisce che ci siano diverse interpretazioni di alcuni fatti storici. Parlando dell'importanza dell'insegnamento della storia e dei docenti di storia, si ricorda che nel 2024 ricorre un anniversario importante per il Goriziano, ossia il centenario della morte del importante medievalista sloveno Franc Kos (1853–1924), che insegnò a Gorizia.

Parole chiave: insegnamento della storia, storia provinciale, Il Goriziano, storiografia, Franc Kos

Zgodovina je že sama po sebi kompleksna, naloga poučevati o njej pa še toliko bolj. Včasih se mi namreč zdi težko mladim na preprost način približati zapletene zgodovinske vsebine. To velja tudi za zgodovinske izraze, ki se nanašajo na zelo drugačno preteklost, in toliko bolj, ko je govora o drugačnih pravnih razmerjih, upravnih strukturah, kulturnih miljejih, identitetah itd., sploh bolj oddaljenih obdobjih. Poučevanje zgodovine

je občutljiva, pomembna in zahtevna naloga, ki ji nenehno preti tveganje pretiranega poenostavljanja preteklih dogodkov in procesov, a po drugi strani jo lahko oplemeniti dovoljšna miselna odprtost. Pri tem je ključnega pomena obravnavati in poučevati zgodovino tudi na regionalni, deželni ali lokalni ravni in jo čim bolj približati mladim generacijam, zlasti v obliki učbenikov in priročnikov, saj zgodovinske pripovedi na nacio-

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 (A) ARRS-NRU/P6-0052-0618-2017/3. Program je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Prispevek temelji na sodelovanju avtorice na predstavitvi knjige *Storia del Friuli. Cuore d'Europa* (Udine: Deputazione di Storia Patria per il Friuli, 2022), 24. maja 2024 v Gorici, v sklopu zgodovinskega festivala *èStoria*.

Zahvaljujem se dr. Petri Kolenc za konstruktivne pripombe k osnutku prispevka.

nalni ravni morda ne uspejo dovolj kompleksno zajeti zgodovine na omenjenih ravneh, ki pa so pogosto lahko zelo blizu ali celo bliže šolajoči se mladini.

Poučevanje zgodovine obmejnih prostorov je zelo kompleksno, in sicer zaradi številnih vzrokov. Milan Bufon je »slovensko-italijanski 'kontaktni' prostor« opisal kot »neka-kšen konglomerat različnih izvorno enotnih kulturnih prostorov v smislu kulturne pokrajine in načina življenja, v katerih so v dokajšnji koeksistenci shajale različne etnično-jezikovne skupnosti. Državotvorni procesi so nato to območje razbili v več ločenih političnih entitet in s tem zavrl normalen komunikacijski pretok ter odprli tudi številne meddržavne in medetnične konfliktne situacije« (Bufon 2008: 9).

Leta 2022 je Združenje za furlansko domoznanstvo/*Deputazione di Storia Patria per il Friuli* izdalo obsežno knjigo z naslovom *Storia del Friuli: cuore d'Europa*² (Udine: Deputazione di Storia Patria per il Friuli, 2022). Uredili so jo Mirta Faleschini, Claudio Lorenzini in Ivan Portelli. Nastajanje publikacije je znanstveno koordiniral prof. Andrea Tilatti, ki je v uvodu napisal, da publikacija namerava biti vademekum za učitelje zgodovine pri poučevanju furlanske preteklosti, in ob tem spomnil na pomen kritičnega mišljenja ter preseganja anahronizmov in predsodkov (Tilatti 2022: VII–IX). Publikacija posveča veliko pozornosti starejšim obdobjem zgodovine, kar je dobrodošlo, saj se zdi, da se v današnjem obdobju ob slovensko-italijanskem obmejnem prostoru diskusije zelo pogosto gibljejo predvsem okrog tematik 20. stoletja, neredko tragičnih in razdvajajočih. Ob tem velja spomniti, da je med različnimi jezikovnimi skupinami stoletja vladalo sožitje – prav nič eklatantno, a toliko bolj pomembnega za življenje takratnega prebivalstva. Glede na velik pomen, ki ga je za goriški

prostor imelo srednjeveško obdobje in rodbina goriških grofov, se zdi nujno spomniti na eno izmed najbolj posodobljenih študij o tej tematiki, natančneje na knjigo Petra Štiha *I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo*, ki jo je v italijanskem prevodu izdalo Središče za zgodovinska raziskovanja Rovinj/*Centro di Ricerche Storiche di Rovigno* leta 2013 (Štih 2013).

Na obmejnih območjih ne preseneča prisotnost različnih interpretacij nekaterih zgodovinskih dejstev. Situacija je na Goriškem še toliko bolj kompleksna ne le zato, ker danes tam poteka državna meja, ampak tudi zaradi dejstva, da je bilo tudi v preteklosti to območje v bližini več meja. Stoletja je bilo močno povezano s kneževino oglejskih patriarhov, z Beneško republiko, pa tudi s Koroško in dednimi habsburškimi deželami. Glede na kompleksnost zgodovine tega prostora ni presenetljivo, da različni strokovnjaki in strokovnjakinje dajejo drugačne poudarke na nekatera zgodovinska dejstva, na primer na pomen goriških grofov ali odnose med omenjenimi grofi in oglejskimi patriarhi itd. Menim, da to ni nenavadno pri obravnavanju prostora s tako očarljivo zapleteno preteklostjo. Na nek način to daje vitalnost zgodovinskemu raziskovanju, pomembno pa je, da se spodbujajo strokovni dialog, miselna odprtost in strpnost, tudi na področju večjezičnosti.

V povezavi s sožitjem in poučevanjem zgodovine velja spomniti na pomembno obletnico za Goriško, in sicer na stoletnico smrti Franca Kosa (1853–1924), pomembnega slovenskega zgodovinarja, rojenega leta 1853 v Selcih na Kranjskem, ki je po doktoratu na Dunaju večino let med 1881 in 1915 preživel v Gorici. Sprva je poučeval kot suplent na goriški gimnaziji, malo kasneje pa kot profesor na ženskem učiteljišču. Med drugim je napisal različne prispevke o srednjeveški zgodovini Goriške, o Ogleju in njegovi baziliki itd. Poleg tega je zaslužni medievist

² Naslov bi lahko v slovenščino prevedli kot Zgodovina Furlanije: srce Evrope.

pripravil monumentalno zbirko srednjeveških zgodovinskih virov v obliki regestov *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, objavljeno v Ljubljani med letoma 1903 in 1928 (Kos 1932; Marušič 1982a).

V prej omenjeni publikaciji *Storia del Friuli: cuore d'Europa* je Lorenzo Di Lenardo opisal Goriško-Gradiško kot stičišče med romanskim in slovanskim življenjem (Di Lenardo 2022: 189). Družina, ki sta jo ustvarila Kos in njegova žena Marija Sbuelz, je predstavljala primer večjezičnega bogastva tega prostora. Kot je razkril Branko Marušič v članku *Zgodovinar Franc Kos: ob 150-letnici rojstva*, je bila Marija Sbuelz Furlanka in goriška meščanka. Iz njene zveze s slovenskim zgodovinarjem sta se rodila Milko Kos (1892–1972) in Anton Gojmir (1896–1970) (Marušič 2003: 44–48). Milko Kos je med drugim postal univerzitetni profesor v Ljubljani, rektor ljubljanske univerze in eden najpomembnejših slovenskih medievistov (Uredništvo 1932; Marušič 1982b). Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU je poimenovan prav po tem zaslužnem zgodovinarju. Leta 2024 se obeležuje tudi dvajsetletnica ustanovitve Raziškovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici, ki je izšla iz izpostave Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU. Pri tem velja spomniti tudi na vlogo, ki jo pri poučevanju zgodovine na Goriškem danes igrata študijska programa Kulturna zgodovina (dodiplomski) ter Zgodovine in kulture čezmejnih prostorov (magistrski), ki se izvajata na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici.

Glede sožitja na prostoru današnje čezmejne Goriške velja spomniti na besede Branka Marušiča, ki je v svojem govoru 21. novembra 2019 v Gorici spomnil na neprimerno uporabo izraza berlinski zid za jugo-slovansko-italijansko državno mejo. Ta obrazložitev je zelo dobrodošla, saj preprečuje nastajanje novih (in napačnih) zgodovinskih mitov in napeljuje h globljemu razmišljanju glede polpreteklosti tega prostora. Poleg

tega je Marušič izpostavil pozitiven vidik današnje slovensko-italijanske državne meje, in sicer mir:

»Meja je utrdila več kot sedemdesetletno obdobje miru, v katerem živi Goriška od konca druge svetovne vojne. Tako dolgega mirnega obdobja ni bilo od Napoleonovih vojn sem« (Marušič 2020: 19).³

Marušičeve ugotovitve so toliko bolj pomembne na pragu leta 2025, ko bo minilo petdeset let od sklenitve Osimskih sporazumov, ki so pomembno prispevali k čezmejnemu sodelovanju in reševanju skupnih izzivov. Obmejna območja imajo lahko svoje občutljive točke in ranljivosti, a tudi posebne razvojne potencialne. Nenazadnje je dokaz tega imenovanje Nove Gorice skupaj z Gorico za evropsko prestolnico kulture leta 2025, simbolično pol stoletja po podpisu Osimskih sporazumov. Mislim, da to ni samo priznanje naravni in kulturni dediščini ter čezmejnemu sodelovanju tega prostora, ampak tudi njeni bogati zgodovini in nenazadnje tudi tradiciji njenega raziskovanja.

LITERATURA:

Bufon, M. 2008: Razvojne dileme slovensko-italijanskega območja stika ter Slovencev v Italiji po vstopu Slovenije v Schengenski prostor. V: G. Bajc et al. (ur.), *Pre-misliti manjšino*. [Zv. 1], *Pogledi reprezentativnih predstavnikov Slovencev v Italiji in pravno-politični okvir*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut, 9–19. File:///C:/Users/Neva%20Makuc/Downloads/publikacija.pdf.

Kos, M. 1932: Kos, Franc (1853–1924). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi291684/#slovenski-biografski-leksikon> (22. maj 2024). Izvirna objava v: Franc Ksaver Lukman et al. *Slovenski*

³ Marušičev nastop je potekal v okviru 54. srednjeevropskih kulturnih srečanj, ki jih je organiziral Inštitut za srednjeevropska srečanja/Istituto per gli incontri culturali mitteleuropei. Govor je bil objavljen leta 2020 v 82. številki revije *Nuova iniziativa isontina*.

biografski leksikon: 4. zv. Kocen - Lužar. Ljubljana: Zadruga gospodarska banka, 1932.

Di Lenardo, L. 2022: Il Cinquecento. La "dualità" politica: le istituzioni fra continuità e mutamenti. V: M. Faleschini, C. Lorenzini in I. Portelli (ur.), *Storia del Friuli: cuore d'Europa*. Udine: Deputazione di Storia Patria per il Friuli, 185–190.

Marušič, B. 1982a: Kos, Franc (1853-1924). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi-292331/#primorski-slovenski-biografski-leksikon> (22. maj 2024). Izvirna objava v: M. Jevnikar (ur.), *Primorski slovenski biografski leksikon: 8. snopič Kacin - Križnar, 2. knjiga*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982.

Marušič, B. 1982b: Kos, Milko (1892-1972). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi-291684/#primorski-slovenski-biografski-leksikon> (22. maj 2024). Izvirna objava v: M. Jevnikar (ur.), *Primorski slovenski biografski leksikon: 8. snopič Kacin - Križnar, 2. knjiga*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1982.

Marušič, B. 2020: Preservare e valorizzare il comune patrimonio culturale. V: *Nuova iniziativa isontina*, št. 82, 18–22. https://www.nuovainiziativaisontina.it/public/archivi/pubblicazione_unica/20200901_104846_id_27.pdf.

Marušič, B. 2003: Zgodovinar Franc Kos: ob 150-letnici rojstva. V: *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo*, let. 27, št. 271–272, 44–48.

Štih, P. 2013: *I conti di Gorizia e l'Istria nel Medioevo* ([prev. Neva Makuc]). Rovigno: Centro Ricerche Storiche; Fiume: Unione Italiana; Trieste: Università Popolare.

Tilatti, A. 2022: Premessa. V: M. Faleschini, C. Lorenzini in I. Portelli (ur.), *Storia del Friuli: cuore d'Europa*. Udine: Deputazione di Storia Patria per il Friuli, VII–IX.

Uredništvo 1932: Kos, Milko (1892–1972). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi-292331/#slovenski-biografski-leksikon> (22. maj 2024). Izvirna objava v: Franc Ksaver Lukman et al. *Slovenski biografski leksikon: 4. zv. Kocen - Lužar*. Ljubljana: Zadruga gospodarska banka, 1932.